

זיגן טויטלר

דר' טראיאן פופוביץ - צדיק הדור

דר' טראיאן פופוביץ' (1892-1946) היה ראש עיריית צ'רנוביץ, בירת חבל בוקובינה (רומניה), בזמן גירוש היהודים בשנים 1941 - 1942. בחברה הרומנית של אותם ימים היה ללא ספק דמות יוצאת דופן בשל עמדותיו הפרו-יהודיות והמאבק האמיץ שלו נגד גירוש היהודים לטרנסניסטריה. בשנת 1969 הוא קיבל את התואר "חסיד אומות העולם", ועל שמו נטוע עץ בהרי ירושלים.

בספרו "וידוי אישי" כותב פופוביץ', שגירוש היהודים היה ונשאר מעשה בלתי אנושי, פראי ואכזרי, הראוי לכל גנאי. העם הרומני מוכר כעם אנושי, ובעבר לא התרחשו פשעים כאלה. גם אז לא כל הרומנים היו שותפים למעשים הנוראיים, והיו גם כאלה שהתנגדו לטירוף.

"אני", כותב דר' פופוביץ', "התנגדתי למדיניות המושל אנטונסקו. אבותיי הכמרים, וכמו כן המורים בבית הספר התיכון בסוצ'בה Suceava, חנכו אותי ברוח ההומניזם והעניקו לי תכונות המבדילות את האדם מהחיה הטורפת." פופוביץ' כותב בהמשך, שרדיפת היהודים בבוקובינה התחילה ב-1941 תחת המושל המחוזי רושיאנו: היהודים חויבו לשאת "טלאי צהוב", וחלו איסורים לעסוק במסחר, איסורים על נסיעות ברכבת בלי אישור מיוחד וחובה למסור מטבע חוץ. האמצעים האלה אפשרו לכריונים לא רק ללעוג ליהודים אלא גם לתקוף אותם פיזית ברחובות.

ימים אחדים לאחר שפופוביץ' מונה לראש העיר צ'רנוביץ, הוא נתבקש על ידי המושל רושיאנו למצוא רובע בעיר, שבו אפשר יהיה להקים גטו. פופוביץ' כותב, שהוא התנגד בתוקף לרעיון הזה, המתאים לימי הביניים. הוא גם הסביר למושל כמה גדולה תרומתם של היהודים לפיתוח העיר תחת שלטון אוסטריה ואחר כך תחת שלטון רומניה בכל התחומים, כמו מסחר, תעשייה, רפואה, אומנות ומשפט. בנוסף הסביר, שאי אפשר להעלות על הדעת לסגור בגדר חלק מעיר מודרנית, יפה ואירופאית.

הגטו הוקם על אף התנגדות ראש העיר, רק אחרי מותו של המושל רושיאנו ולחודש אחד בלבד (מ-11 באוקטובר עד 15 בנובמבר) – כמקום לריכוז היהודים

לפני הגירוש לטרנסניסטריה. תחת עול המושל החדש, הגנרל קלוטסקו, גברו הגזרות בהדרגה. אסור היה לרופאים יהודים לטפל בחולים נוצרים, בתי הספר סגרו את שעריהם בפני תלמידים יהודים, בתי הכנסת היו סגורים גם בחגים, חובה היה למסור את מכשירי הרדיו, אסור היה לקבל או לשלוח כסף דרך הבנקים או הדואר, ואסור היה לעזוב את הבית פרט לשלוש שעות ביום. החוק האכזרי והלא אנושי ביותר היה אי קבלת יהודים בבתי חולים והוצאתם גם מבתי חולים פסיכיאטריים. חולי נפש קשים הוכנסו למקומות בלתי מתאימים, מלוכלכים, שבהם חיו בתנאים גרועים. פסיכוזת של שנאה כבשה את מנהיגי רומניה, שרשמה דפים של בושה בהיסטוריית האומה.

המקום היחידי, שלא פוטרו בו פקידים יהודים ושולמו משכורותיהם כמו לפקידים הלא יהודים, היה עיריית צ'רנוביץ. הם גם קיבלו את הפנסיה המגיעה להם, ואלה שלא היו מסוגלים לשלם שכר דירה המגיע לעירייה, לא פונו מבתיהם.

מובן, שדר' פופוביץ' הותקף על ידי העיתונות הרומנית ועל ידי חוגים אנטישמיים, וב-10 באוקטובר 1941 הוזמן למושל קלוטסקו, שהודיע לו על הגירוש העומד להתחיל. בוויכוח דרמטי בין שני המנהיגים דרש ראש העיר פופוביץ' לרדת מהרעיון הברברי הזה. הוא דיבר על ההיבט האנושי – אבל גם על הסיכויים הבינלאומיים העלולים להופיע בבוא העת. פופוביץ' מספר על פגישה נוספת בינו לבין נציגי הקהילה היהודית, שבאו להודות לו על כל מה שעשה למען היהודים. הם עזבו את הפגישה בבכי מר. מספר ראש העיר: "בבוקר ה-11 באוקטובר 1941, יום קריר ורטוב, ראיתי מחלון ביתי מחזה נורא: יהודים זקנים, נשים עם חפצים על עגלות קטנות ומריצות, כולם בדרך לגיהנום, לגטו". הצפיפות בגטו היתה נוראה – 30 ויותר אנשים בחדר, תנאים סניטריים גרועים, מחסור חמור במים. הגטו היה מגודר בתיל ובלוחות עץ ושמור על ידי חיילים. "ידידים" לקחו דברי ערך מהיהודים כדי לשמור עליהם ולהחזירם כביכול כשהיהודים יחזרו הביתה.

הגירוש היה דבר ברברי ונורא. ב-12 באוקטובר 1941 זימן אליו מושל בוקובינה, הגנרל קלוטסקו, פקידים גבוהים בממשל: שופטים, אנשי צבא, אנשי ביטחון ואת ראש העיר, דר' פופוביץ'. הוא הודיע על החלטת הממשלה להתחיל את גירוש יהודי בוקובינה ובסרביה מעבר לדנייסטר, לטרנסניסטריה, אוקראינה. לאיש מהנוכחים לא היה די אומץ למחות, חוץ מאשר לראש העיר פופוביץ', אשר

קם על רגליו, דיבר על תרומת היהודים לפיתוח רומניה בכל התחומים וביקש שלפחות חלק מהם יישאר בעיר. המושל הסכים איתו חלקית וביקש רשימה של אלה, שלפי דעתו של פופוביץ' לא יגורשו. הכנת הרשימות לא היתה קלה, וערכה כמה שבועות. כתוצאה מכך נשארו בצ'רנוביץ יותר מ-15,000 יהודים. כותב פופוביץ': "הפגישה, שבה הודעתי על צמצום וביטול הגירוש, היתה החוויה הנרגשת בחיי".

פופוביץ' הצליח להציל יהודים נוספים, על ידי הכנסתם לרשימת הנשארים כבני משפחה וחולים הזקוקים לעזרה.

ראש העיר מתאר את הטרגדיה של אלה שגורשו וכותב: "גירוש היהודים מהווה פרק טרגי בהיסטוריה האנושית והפרה גסה של מושגי תרבות ואנושיות." הוא מתאר את הנסיעה ברכבות בצפיפות איומה, כאשר בכל תחנה הורידו מתים. הוא כותב על ההליכה ברגל בגשם, ברוח ובשלג. חלק מהאנשים היחפים והרעבים האלה לא יכלו להמשיך ללכת ונשארו בשולי הכביש. במשלוח אחד נשאר בחיים רק אחד מ-60 תינוקות. בטרנסניסטריה התנאים היו כל כך קשים, שקשה לתארם: הרעב, הקור, המחלות, כמו טיפוס ואחרות, ושנאת האוכלוסייה האוקראינית הביאו לאחוזי תמותה גבוהים מאוד - בין 50% ל-70% ואפילו 85% בעיירה ברשד. תחת איום של משפט צבאי אסור היה לשלוח למגורים מזון, תרופות או לבוש, והעונש על בריחה ועל חזרה לרומניה היה עונש מוות. כל הזוועות האלו קרו במאה ה-20, המאה המטורפת. "גירוש היהודים הוא דף של בושה בהיסטוריה של העם הרומני", מסיים ד"ר פופוביץ' את תיאורו.

*על פי הספר:

Gold Dr.H. (Editor): Geschichte der Juden in der Bukowina

Edition "Olamenu" Tel Aviv 1958

כרך ב', עמ' 58

הערה אישית: דר' טריאן פופוביץ' היה ידיד יהודים, ויום אחד ביקש מאבי ז"ל, שאותו הכיר היטב, ללוות אותו לטיול. הם עברו את Herrengasse פעמיים מקצה לקצה, כאשר על דש מעיל אבי היה ענוד "הטלאי הצהוב", שלובי זרוע, כדי להפגין את ידידותו לקהילה היהודית.